

BONDEVIKS HEMMELIGE BRORSKAP

Journalister: Tore Gjerstad og Per Ellingsen
Tittel på prosjektet: Bondeviks hemmelige brorskap
Hvor og når publisert: Dagbladet 4.-13. desember 2004
Redaksjon: Dagbladet
Adresse: Postboks 1184 sentrum, 0107 Oslo
Telefon: 22310600

INNHold:

1. Når og hvordan kom arbeidet i gang?
2. Begynnelsen og sentrale problemstillinger.....
3. Kilder.....
4. Metode.....
 - 4.1 Norske deltakere.....
 - 4.2 Strid i nabolaget.....
 - 4.3 Ikke bare Dagblad-skepsis.....
 - 4.4 Konfrontasjon.....
 - 4.5 Mange på laget.....
 - 4.6 Politisk gevinst.....
5. Utskriving og kommentarer.....
 - 5.1 Oppsummerende tidslinje.....
 - 5.2 Støtte fra ledelsen.....
 - 5.3 Bondeviks svar.....
6. Etske vurderinger.....
7. Konsekvenser.....
8. Avslutning.....
9. Vedlegg.....
 - 9.1 Artikler om Bondeviks hemmelige brorskap i Dagbladet 2004.....
 - 9.2 Leserinnlegg om saken.....
 - 9.3 Artikler om Forum for tro og verdier i Dagbladet 2004.....
 - 9.4 Artikkel om Dagfinn Høybråtens bønnetur 1999.....

1. NÅR OG HVORDAN KOM ARBEIDET I GANG

Fredag 8. oktober i fjor lånte Stortinget store deler av sine lokaler til Forum for tro og verdier.

Mer enn 120 deltakere fra inn- og utland troppet opp for å «...studere en livsstil preget av tjeneste med Jesus fra Nasaret som modell og få en større forståelse for hva det vil si å følge ham», slik det sto i programmet. Møtet var stengt for pressen.

Vi hadde da over en periode på 3-4 uker diskutert hvordan vi skulle jobbe med Forumet. Vi visste om møtet og hadde fått tilgang til den skriftlige innbydelsen fra en av de inviterte organisasjonene. Men vi hadde en ide om at det lå mer i saken enn den årlige samlingen på

Stortinget, av flere årsaker: For det første hadde vi gjennom flere år hørt historier om de utstrakte internasjonale kontaktene til drivkraften bak Forumet, stortingsrepresentant Lars Rise (KrF). For det andre tenkte vi på forbindelsen til det statlige betalte bønnemøtet Dagbladet avslørte allerede i 1999 at Dagfinn Høybråten deltok på i Brussel. Da var temaet nettopp KrF-statsrådets beundring for «Jesus av Nasaret og hva han kan lære oss om lederskap».

Denne bakgrunnen gjorde at vi bestemte oss for å prioritere det konkrete arbeidet med Forumet høyt samtidig som vi var på leting etter et større bilde. I begynnelsen stusset vi over flere momenter: For det første fant vi det merkelig at Lars Rise hadde klart å få stortingsrepresentanter fra alle partier til å stille seg bak initiativet. Hvorfor skulle SV'eren Rolf Reikvam støtte et kristent forum med et klart evangelisk formål? Svaret var at Rise hadde formulert forespørselen som om det gjaldt å støtte et tverr-religiøst og tverr-kulturelt arrangement. Gjennom dekningen viste Dagbladet at arrangementet absolutt ikke var tverr-religiøst og tverr-kulturelt, slik Rise bedyret. Flere trakk seg umiddelbart, blant annet fordi møtet var lukket for offentligheten.

Etter at våre to saker sto på trykk, fortsatte vi undersøkelsene. Vi hadde en hypotese om at Forumet var del av et internasjonal nettverk fordi Rise antydte at inspirasjonen kom fra liknende forum i andre land, selv om han ga svært unnvikende svar. Siden statsminister Bondevik deltok på møtet og vi visste at flere andre i KrF-ledelsen hadde vært med på møtene, var vi også opptatt av å finne ut om Forumet var noe mer enn et geskjeftig initiativ fra en backbencher i partiet. Det viktigste for oss var imidlertid at både strategien, frasene og det skriftlige materialet til Rise var gjenkjennelig for oss fra hvordan vi hadde lest den evangeliske bevegelsen i USA opptrådte. Derfor satte vi i gang med brede søk på Internett for å finne Forumets forgreininger internasjonalt. I tillegg prøvde vi å få svar fra personer med lang erfaring fra kristent arbeid verden over. Dette holdt vi på med ei drøy uke. Arbeidet ga ikke umiddelbart treff, foruten klare likheter blant annet til «Student Leadership Forum on Faith and Values», som helt klart bygde på det samme tankegodt: å utøve kristent lederskap og en livsstil i tjeneste med Jesus fra Nasaret.

Internettsøkene viste også hvor sterk nettverksbyggingen innenfor den evangeliske kirke er. Vi fant ut at den raskest voksende religion i verden faktisk er pinsebevegelsen, og at dette i seg selv ga grunnlag for videre undersøkelser. Men det virkelige gjennombruddet kom først da vi den 11. oktober fikk e-post fra en person i utenriksstjenesten, som vi ikke kan navngi. Kilden ga uttrykk for at det vi hadde avdekket om Forum for tro og verdier var interessant, men at vi burde lese en vedlagt artikkel fra det amerikanske magasinet Harper's.

I artikkelen «Jesus Plus Nothing», mars 2003, beskriver Jeffrey Sharlet et hemmelig og mektig kristent nettverk som heter The Fellowship Foundation. Artikkelen bygger dels på arkivsøk, dels på et opphold Sharlet hadde på Cedars, Fellowship-stiftelsens hovedkvarter utenfor Washington D.C. våren 2002.

I artikkelen går det videre fram at nordmannen Abraham Vereide var stifteren av både National Prayer Breakfast og Fellowship-stiftelsen. Vi visste at blant andre stortingsrepresentant Lars Rise (KrF), KrF-leder Dagfinn Høybråten, statsministeren og en lang rekke andre nordmenn hadde deltatt jevnlig på National Prayer Breakfast.

Dette var for oss ukontroversielt i seg selv, fordi Den nasjonale bønnefrokosten er fullstendig åpen for offentligheten med deltakere fra svært mange politiske avskygninger.

Derimot søkte vi etter om norske topp-politikere også pleide kontakt med den dypere delen av organisasjonen, den som ifølge Sharlets artikkel hadde stor politisk makt, ble styrt av høyrevridde kristne og bedrev sin aktivitet i det skjulte.

I artikkelserien vi publiserte i begynnelsen av desember, kunne vi dokumentere at svært mange KrF-topper, inkludert statsministeren, i hemmelighet har pleid nær kontakt med Fellowship-stiftelsen i årevis. Det er første gang norsk offentlighet har fått vite hvordan norske, kristne topp-politikere bevisst bruker skjulte maktfora og har nær kontakt med politikere på den amerikanske høyresida, som partiet KrF utad ikke identifiserer seg med.

Bondevik hevdet fra første stund overfor Dagbladet at stiftelsen verken er hemmelig, høyrevridd eller mektig. Våre saker viser med all tydelighet det motsatte. Statsministeren har heller ikke påpekt en eneste feil i artiklene. Bondeviks nære venn og Fellowship-deltaker, Einar Steensnæs, vedgikk også overfor Dagbladet at stiftelsen er en elitistisk organisasjon for ledere i politikk og næringsliv, og at de gjennom organisasjonen knytter meget nyttige kontakter med toppfolk verden rundt. Dagbladet dokumenterte videre at dette samkvemmet representerer en sammenblanding av politikk og religion som det er grunnlag for å sette store spørsmålstegn ved.

2. BEGYNNELSEN OG SENTRALE PROBLEMSTILLINGER

Etter at vi hadde lest artikkelen i Harper's, tok vi i uke 42 kontakt med kilden og vi fikk et konkret tips: Ambassadør Knut Vollebæk skulle være en av de faste deltakerne på møtene i Fellowship-stiftelsens herskapelige hus utenfor Washington.

Det første vi gjorde da var å be ambassaden i Washington om ukeplanene for Vollebæk for oktober. Vi oppgav imidlertid ikke motivet for forespørselen fordi vi ville unngå at ambassadøren stoppet sine angivelige besøk. Målet vårt var å dokumentere besøket fotografisk idet han gikk inn eller kom ut av Cedars. Derfor ba vi også om ukeplanene for ambassadøren i London for samme perioden - med samme vage begrunnelse. Etter et par dager kom svaret, klarert med UD: Ambassadørens timeplan er unntatt offentlighet. Dermed måtte vi forsøke andre metoder. I samarbeid med avdelingsleder satte vi oss ned for å legge en plan om det videre arbeidet, hva vi visste så langt og hva vi måtte få svar på. Samtidig opprettet vi kontakt med Jeffrey Sharlet i New York.

Følgende spørsmål var viktige for oss:

1. Hva er og hvordan arbeider Fellowship-stiftelsen?
2. Hva er grunnen til at Fellowship opererer i det skjulte?
- Noe av dette lå allerede i Sharlets artikkel, men vi følte behov for å gå kildene hans etter i sømmene og eventuelt utvide kunnskapen.
3. Er det noen kontakt mellom Fellowship-stiftelsen og norske politikere?
4. Er «Forum for tro og verdier» en del av Fellowship-stiftelsens nettverk?
5. Er det kritikkverdige at politikere deltar i slike kristne nettverk, og i så fall hvorfor?
6. Har den sterke veksten til den evangeliske bevegelsen i USA paralleller til Norge? Hvis ja, hvilke konsekvenser får dette for utformingen av norsk politikk?

3. KILDER

Siden det raskt ble klart at Per Ellingsen ikke hadde anledning til å reise til USA, ble arbeidsdelingen slik: Han tok hovedansvaret for det første store søket i arkiver og kontakten med

kilder for bakgrunnssamtaler. Gjerstad holdt kontakten med Sharlet, og forberedte turen til USA. Han lette også i postjournalene for å finne spor av Vollebæks kontakt med Fellowship-stiftelsen. På dette tidspunktet visste vi ikke om statsminister Bondeviks kontakt med organisasjonen. Vi bestemte oss imidlertid for å sjekke ham først siden han er landets mektigste KrF'er med svært lang internasjonal erfaring. Derfor ba vi Statsministerens kontor om alle de offisielle programmene for Bondeviks reiser til Washington siden 1997. Vi samlet begge inn relevant faglitteratur og utvekslet informasjon fortløpende.

Gjennom artikkelen i Harper's fant vi navn og adresser som gjorde det lettere for oss å gjøre målrettede søk i amerikanske databaser. Reportasjen «Showing Faith in Discretion» av den Pulitzerpris-vinnende L.A. Times-reporteren Lisa Getter støttet Sharlets observasjoner blant annet ved at Fellowship-stiftelsen i flere ti-år har vært et privat gjemmede for kongressrepresentanter og besøkende toppolitikere fra alle verdenshjørner. Også nyhetsbyrået AP, Washington Post og en rekke regionale aviser i USA hadde omtaler av kongressrepresentanter som bodde for en meget billig penge i Fellowships hus.

Men det viktigste funnet var «Records of the Fellowship Foundation - Collection 459» i Billy Graham Centers arkiver. Dette arkivet inneholder korrespondanse, rapporter, finansielle oversikter, møterefater og annet materiale fra Fellowship-stiftelsens virksomhet fra 1940-årene og fram til midten av 1980-tallet. Selv om det meste av arkivmaterialet ikke er tilgjengelig, har arkivpersonalet offentliggjort hva de forskjellige arkivboksene inneholder. Slik fikk vi viktige navn, årstall, møter og reiser som ga oss et godt grunnlag for mer spesifikke søk i en lang rekke andre databaser, blant annet CIAs arkiv og US National Archives & Records Administration, NARA.

Vi brukte amerikanske avis- og tidsskrift-arkiver, og utover dette søkte vi meget grundig i evangelisk-kristne nettverk i USA, Australia, Storbritannia og Norge.

Australske Citizen Electoral Council of Australia har interessant bakgrunnsinformasjon om samarbeidet mellom australske Family First, et reaksjonært parti som er utgått fra pinsebevegelsen og amerikanske Assembly of God, der USAs justisminister John Ashcroft er prominent medlem.

Ut over dette leste vi faglitteratur om emnet:

«Abraham Vereide», en biografi. Asbjørn Gjengedal (2001)

«How Mainstream America Discovered Native Spirituality», Philip Jenkins (2004)

«Gud i norsk politikk», Torkel Brekke (2002)

«Religion: The Missing Dimension of Statecraft» redigert av Douglas Johnston

I tillegg vil vi nevne noen essays vi har hatt nytte av for å forstå fenomenet religiøs fundamentalisme og den kraftige framveksten av konservativ, evangelisk-luthersk kristendom i deler av 3. verden, USA, Australia og Europa:

«Fundamentalismen og dens alternativer», Ljubica Rajik, Samtiden (nr. 1 2001)

«Analyzing the president's theology», Bruce Lincoln, The Christian Century, (okt. 2004)

«A New Christendom», Philip Jenkins, The Chronicle Review, 29. mars 2002

«The Gold Lake Retreat», Constance Cumbey, New Age Monitor, juli 1988

4. METODE

Før vi bestemte oss for å satse på saken, diskuterte vi grundig hvorfor det var riktig og viktig å skrive om Fellowship-stiftelsen. Sentrale spørsmål var:

–| Er det betenkelig at kristne politikere blander politikk og religion? Hvis ja, i hvilke situasjoner/omstendigheter oppstår det kritikkverdige?

Vår tese var at politikere styrker sin makt ved å hente støtte fra religiøsitet. Et eksempel er president George W. Bush. Ifølge amerikanske analytikere skyldes hans suksess blant annet den evangelisk-kristne vekselen i landet de siste ti åra.

Her hjemme har den lutheranske presten Kjell Magne Bondevik vært statsminister siden 1997, bare avbrutt av ett års Ap-styre. Et annet interessant eksempel på akkurat dette er Carl I. Hagens reise til Bergen sist sommer for å delta på et sommerstevne hos Levende Ord.

Vi støttet oss også til den amerikanske religionsprofessoren Philip Jenkins (se kildehenvisning), som forutsier at religioner kommer til å erstatte ideologiske retninger innenfor filosofi og politikk. Han mener verdens framtidsscenario er bestemt av religion, og at det 21. århundre vil bli religionenes århundre dominert av kristendom og islam. Ifølge Jenkins vil den voksende konservative kristendommen i USA, Afrika og Latin-Amerika vil spre seg videre til Europa, og få enorme politiske og sosiale konsekvenser for vestlige stater.

Videre var vårt utgangspunkt at det er ukontroversielt at kristne politikere vil utøve en politikk i tråd med sin tro og verdisyn. Men dersom dette skjer i de lukkede rom, uten mulighet for innsyn fra offentligheten, vil det åpenbart være kontroversielt.

Årsaken til at vi ble interessert i Forum for tro og verdier, var nettopp at man i Stortingets lokaler holdt et hemmelig seminar om tro/politikk/lederskap generelt.

Etter at vi hadde lest Jeffrey Sharlets artikkel «Jesus Plus Nothing» i Harper's, skjønte vi at det var grunnlag for å undersøke om dette hemmeligholdet også gjelder Fellowship-stiftelsen.

I utgangspunktet lot det til at stiftelsen arbeider i det åpne, og at stiftelsens eneste aktivitet går ut på å organisere National Prayer Breakfast årlig. Men etter hvert som vi gikk inn i organisasjonen kom et annet bilde til syne. I Billy Grahams arkiv fant vi et avgjørende utdrag fra et styrenotat datert 1969, der det skrives eksplisitt at bevegelsen må arbeide i det skjulte.

Siden har Fellowship-stiftelsen i det daglige arbeid skydd offentlighet. Virksomheten er organisert slik at mektige menn fra politikk, næringsliv og academia kan møtes i små bønne-celler, og slik være fullstendig sikre på diskresjon. Ingen vet hva som foregår på møtene, men alle deltakerne er mennesker med myndighet til å avgjøre enkeltmenneskers skjebne og ha sterk innflytelse på nasjonal- og internasjonal politikk.

Rent praktisk er det viktig å nevne at alle intervjuer ble tatt opp på bånd. Hundre prosent korrekte sitater er en forutsetning når man arbeider med slike saker.

Vi mener det også er viktig å nevne at vi søkte hjelp fra oversetteren Isak Rogde for størst mulig presisjon i enkelte kompliserte overganger fra engelsk til norsk.

4.1 Norske deltakere

Et avgjørende spørsmålet for oss var om norske politikere var en del av Fellowship-nettverket. I Billy Grahams arkiv ble det gjort rede for at stifteren, nordmannen Abraham Vereide, hadde vært på flere reiser i Europa og Norge fra 1946. Gjennom omfattende arkivsøk fant vi ut at han

hadde holdt bønnemøter på Stortinget. Hans mål var at Stortinget skulle opprette liknende bønnegrupper slik man hadde det i Kongressen. Vi fant også et notat fra 1969 der daværende nestformann i KrF, Kåre Kristiansen, var oppført som «Key contact» i Norge.

Samtidig med tipset om Knut Vollebæks deltakelse på Cedars, fikk vi beskjed om at statsminister Kjell Magne Bondevik skulle på besøk til Washington. Vi bestemte oss for å reise til USA, av flere grunner.

Vi fant det nødvendig å snakke ansikt til ansikt med forfatteren av artikkelen Jesus Plus Nothing, Jeffrey Sharlet, fordi han var vår eneste kilde som hadde oppholdt seg på Cedars. I sin artikkel refererte han noen ytterst kontroversielle sitater fra Fellowship-stiftelsens leder, Doug Coe. Blant annet at Fellowship i sin organisering hadde lært av Hitler, Mao, Stalin og mafiaen.

«Se på deres sterke bånd. Du skjønner, for dem er det ære. For oss er det Jesus,» siterer Sharlet. Hvis vi ikke kunne stole på Sharlets påstander, måtte vi utelate ham som kilde. På forhånd hadde Gjerstad tett kontakt på telefon og e-post, som ikke ga grunnlag for å betvile Sharlets seriøsitet. Men det var viktig å ha en lengre samtale og få besøke kontoret han holder til for å få bekreftet at det han oppgir som tilknytning og funksjon var korrekt. Det viste det seg å være og vi følte oss rolige med hensyn til universitetslærerens kompetanse og integritet. Det gjorde at Gjerstad reiste sammen med Sharlet videre til Washington. Samarbeidet med Sharlet var et nyttig redskap med hensyn til konkret identifisering av amerikanske topp-politikere, innspill under hele prosessen og tips til mulige angrepvinkler. Men i minst like stor grad var Sharlet viktig for å måle våre « norske » holdninger til blandingen av religion og politikk opp mot amerikanske. På den måten fikk vi ytterligere presisjon i problemstillinger og en fruktbar utvikling av ideer underveis. Sett i ettertid tror vi samarbeid med utenlandske journalister/ressurspersoner vil kunne være en stadig viktigere metode for norske reportere. Internett, databaser og e-post gjør det lett å finne andre som er opptatt av samme tema. Etter at vi fant ut at Sharlet var til å stole på, delte vi våre funn med ham, og vi fikk tilbakemeldinger på hypoteser, fakta og ideer.

Mens Per Ellingsen satt i Oslo og arbeidet med databasesøk og faglitteratur, var Gjerstad på åstedsbefaring på Cedars tirsdag 16. november. Det viste seg at Knut Vollebæk nettopp denne tirsdagen ikke hadde tid til å delta i sin bønne-celle, men på et senere tidspunkt bekreftet han at han deltar på tirsdagsmøtene så ofte han kan.

Derimot fikk Dagbladets utsendte øye på blant andre den tidligere justisministeren hos Ronald Reagan, Edwin Meese. Det er den meget omstridte Meese som normalt leder tirsdagsmøtene. Samtlige møtedeltakere ble fotografert, og bilnumre ble notert for seinere sjekk. Samtidig ble det anledning til å intervju naboeier til den herskapelige villaen på Cedars. Det viste seg at Cedars var uglesett blant mange naboeier, blant annet fordi det var en enorm trafikk av svarte limousiner til og fra viktige møter.

Dagbladets tilstedeværelse vakte oppsikt, og reporterne ble til sist vennlig, men bestemt bedt om å forlate området.

Da Dagbladet seinere på dagen møtte Bondevik på ambassaden, var han kjent med episoden.

- Jeg hører dere lusker i buskene ved Cedars, sa han.

4.2 Strid i nabolaget

Samme kveld besøkte Gjerstad rådhuset i Arlington der man holdt en høring om en bitter nabostrid mellom Cedars og de i gata som ikke er tilknyttet Fellowship-stiftelsen. Der møtte

Dagbladet presidenten for organisasjonen, Richard Carver, republikaner og tidligere nestsjef i Luftforsvaret under president Ronald Reagan.

På samme måte som alle andre i stiftelsen benektet han at noe var hemmelig. Alt var åpent. Samtidig kunne han ikke fortelle hvilke nordmenn som var med. Derfor tok vi ham på ordet og inviterte oss selv på besøk. Møtet på rådhuset var også viktig for å knytte ytterligere kontakter med naboer og danne oss et bilde av konflikten.

I dagene som fulgte gjennomgikk Dagbladet alle tilgjengelige offentlige opplysninger om Fellowship-stiftelsen gjennom blant annet eiendomsregistre og skatteregister. Gjennom de dokumentene fikk vi bekreftet at organisasjonen er svært velholden og at de i selvangivelsene vedgår det klare politiske målet med det religiøse arbeidet.

Kilder:

Dept. of Real Estate Assessments, Arlington Virginia

GuideStar - The National Database of Nonprofit Organizations

Fellowship-stiftelsens selvangivelser fra 1997-2002

4.3 Ikke bare Dagblad-skepsis

Siden Dagbladet stadig beskyldes fra KrF-hold å bedrive kristenhets og ikke forstå forholdet mellom religion og politikk (les Bondeviks påstand om sekulær-fundamentalisme), følte vi det var nødvendig å innhente kommentarer fra amerikansk hold. Gjerstad hadde på et tidligere gravekurs i Washington, i regi av IJ, knyttet kontakt med Center for Public Integrity. Det er en uavhengig, ikke-kommersiell organisasjon som overvåker amerikansk samfunnsliv. Gjerstad mente de ville egne seg til å gi en vurdering av Fellowship-stiftelsen. Nestsjef Bill Allison sa blant annet: «Andre lobbyister må oppgi hvem de jobber for, hvor mye de tar betalt og hvem de møter. Og de må betale skatt. Alt dette slipper denne stiftelsen. (..) ta vekk de fine ordene fra Jesus om ydmykhet og kjærlighet og se på hva de faktisk gjør politisk. Og så tenker du deg at de i stedet hadde hatt en typisk venstreradikal agenda ... Det ville blitt oppstyr ».

Gjennom ressurssterke naboer til stiftelsen fikk vi ytterligere bekreftet viktigheten av organisasjonen: Kilder sentralt plassert i Pentagon bekreftet overfor Dagbladet at Fellowships villa står på CIAs liste over «safe houses».

4.4 Konfrontasjon

Befaringen ute ved Cedars og møtet i Arlingtons rådhus var tirsdag 16. november. Dagen etter hadde vi bestemt oss for å konfrontere Bondevik og Vollebæk med hvilken sak vi jobbet med. Som vi tidligere har redegjort for ville vi ikke avsløre våre intensjoner før vi kom til Washington fordi vi ikke ville risikere at fotomuligheter gikk tapt. Det var også to andre årsaker. Siden Bondevik er en av landets mest profesjonelle politikere, med et dyktig rådgiver-apparat å støtte seg på, ville vi stille ham de nødvendige spørsmålene uten at han hadde fått tid til å forberede et grundig «forsvar». Den andre grunnen var at vi ikke ville avsløre hvor mye arbeid vi hadde lagt i saken og hvor stort vi satset på den. Siden vi trengte lang tid på å skrive ut saken, ville vi unngå at Bondevik «lekket» til andre hva vi holdt på med. Derfor ga vi også inntrykk av at vi «tilfeldigvis» var i Washington. Heldigvis hadde vi et godt dekke: Gjerstad sprang maraton i New York uka før, noe både Bondevik og Vollebæk visste.

Temaet for Bondeviks møte på ambassaden var en arbeidslunsj om inter-religiøs dialog, blant annet med Douglas Johnston, en sentral Fellowship-deltaker, som innleder. Dermed fikk vi tre

kilder på ett brett. Uheldigvis gjenkjente han oss ute ved Cedars dagen før. Bondevik hadde trolig fått vite om vår tilstedeværelse fra ham. Gjerstad hadde skrevet ned en liste med spørsmål, tilpasset begrensningen som lå i den normalt korte tida Bondevik har til journalister på utenlandsreiser. Bondevik reiste for øvrig hjem til Norge samme kveld.

Spørsmålene var enkle og åpne: Hva vet du om Fellowship-stiftelsen, hvilken kontakt har du hatt, hvorfor deltar du, hvilke andre KrF'ere deltar etc. De eneste konfronterende spørsmålene inneholdt påstander om makta til stiftelsen og blandingen av religion og politikk. Da intervjuet var slutt, ga Gjerstad bevisst uttrykk for at han ikke visste om eller hvordan saken ville stå på trykk. Vollebæk hadde bare tid til noen få spørsmål. Det ble derfor avtalt å gjøre et intervju på telefon senere. Gjerstad fulgte med Bondeviks kortesje til Kongressen for møtet med lederen for Senatets utenrikskomite, Dick Lugar, for å gi inntrykk av at det ikke bare var Fellowship-stiftelsen journalisten var interessert i og for å få flere bilder. I vandringene på Lugars kontorer fikk Gjerstad øye på et diplom fra National Prayer Breakfast og i en samtale med presserådgiveren fikk han bekreftet at også Lugar hadde vært aktiv i Fellowship-stiftelsen.

I ettertid kan forsøkene på å nedtone den egentlige årsaken til Dagbladets tilstedeværelse i Washington, virke lett paranoide. Men av erfaring vet vi at timing og måten intervjuer blir gjort på er viktig for utfallet. Nå viste det seg også at Bondevik ikke kunne stå inne for at alt han sa i det første intervjuet. Det viktigste var hans påstand om at han deltok på Cedars som privatperson da vi konfronterte ham med at møtene ikke sto på noen av programmene hans. Til og med en middagsavtale med den konservative pinsevennen og justisministeren John Ashcroft i desember 2001, var utelatt fra statsministerens offisielle dagsorden.

Senere, da han skjønnte at dette ikke kunne forsvares, presiserte Bondevik at han hadde benyttet anledningen til å protestere mot dødsstraff, og at dette var det eneste offisielle punkt på dagsorden. Da Gjerstad kom tilbake til Norge, viste det seg imidlertid at Bondeviks dødsstraff-tema kanskje ikke var så viktig for Bondevik. For i postjournalene til UD fant vi referatet, ført i pennen av Vollebæk. (Dette ble vi først nektet innsyn i av UD, men etter et visst press mot Statsministerens kontor fikk vi notatet). Der står det at Bondevik tok opp USAs bruk av militærtribunaler etter 11.9 Stortingsrepresentant Einar Steensnæs (KrF) beskrev i et senere intervju med Dagbladet møtet slikt:

- Jeg husker at Bondevik ga klar beskjed om at han ville komme med en uttalelse om dødsstraff. Han håpet det kunne skje først, og så kunne resten av middagen foregå på det personlige og åndelige plan. Etter middagen satte Ashcroft seg til pianoet og spilte sanger fra bedehuset.

I møtet med Bondevik var det avgjort en fordel at Dagbladet hadde drevet langvarige og grundige undersøkelser av Fellowship-stiftelsens historie. Det ble for eksempel klart under dette og seinere intervjuer at Dagbladet visste mye mer om nettverkets kontroversielle sider, enn norske deltakere.

4.5 Mange på laget

Reisen til Washington bekreftet altså at landets statsminister og Norges fremste ambassadør pleier nær kontakt med stiftelsen. Da undersøkelsene fortsatte i Norge ble det klart at Høyre-statsråd Ansgar Gabrielsen, tidligere statsråd og KrF-nestleder Einar Steensnæs, stortingsrepresentantene Lars Rise (KrF) og Jon Lilletun hadde deltatt på møter. KrF-leder Dagfinn Høybråten pekes av flere ut som den som har pleid det næreste forholdet til Fellowship-

stiftelsen, men han nektet å snakke med Dagbladet om saken. En annen svært sentral person er stortingsrepresentant Lars Rise. Et søk i Stortingets register over representantenes økonomiske interesser, viser at Rise fikk betalt reise og opphold i Sapporo av Fellowship-stiftelsen.

4.6 Politisk gevinst

Et av våre innledende spørsmål, var om den sterke veksten til den evangeliske bevegelsen i USA har paralleller til Norge, og om dette kan få konsekvenser for utformingen av norsk politikk.

En sentral premissleverandør i forståelsen av problemene ved slik blanding av politikk/religion, ble religionsforsker Torkel Brekke ved Universitetet i Oslo. (se kildehenvisning). I boka «Gud i norsk politikk», dokumenterer han hvordan guds-troen til Bondeviks KrF-statsråder får konkrete utslag: Religiøse ledere mottok sterkere støtte både politisk og økonomisk enn under noen tidligere regjeringer

I boka intervjues stortingsrepresentant Lars Rise om hvordan Fellowship-lederen Doug Coe hjalp ham med å lage en strategi for å vinne valget i Oslo i 1997. På bakgrunn av Coes råd valgte Rise å «engasjere seg blant de fattige i de dårligere deler av byen». Rise drev dermed valgkamp blant muslimer på Grønland og i Gamlebyen. Valgkampsakene som forente kristne og muslimer var kamp mot pornografi, alkohol, abort og partnerskaploven. KrF-mannen gjorde et brakvalg og kom på Stortinget - mot alle odds.

Brekke rangeres som Norges fremste ekspert på forholdet mellom religion og politikk. Hans analyse er krystallklar:

«Bondeviks aktive deltakelse i Fellowship-stiftelsen må forstås i en global sammenheng.

Nettverket er en del av den evangeliske kristendommen som sprer seg raskt over hele verden. Den forandrer religionen og samfunnet (..) Også i Norge ser vi at skillet mellom religion og politikk er i ferd med å forsvinne. Derfor blir det meningsløst av Bondevik, Steensnæs og andre å insistere på at de ikke blander religion og politikk ».

5 UTSKRIVING OG KOMMENTARER

Med dette som utgangspunkt startet utskrivningen av Fellowship-saken 24. november. Det var lenge uvisst hvordan publiseringen skulle foregå, om vi skulle starte med en stort oppslått sak i Magasinet, eller om vi skulle velge en nyhetsinngang i hovedavisa. Med i vurderingen var om våre intervjuobjekter ville starte en prosess før saken kom på trykk for å ta brodden av den. I så fall ville Magasinet - med sin lange trykkesidetid - være et dårlig valg. Vi fikk imidlertid beskjed om at Magasin-redaksjonen ville rydde ti sider for en dokumentartikkel om Fellowship-stiftelsen dersom vi kunne levere tirsdag kveld den 30. november.

Første artikkel sto på trykk i Magasinet lørdag 4. desember under tittelen «Bondeviks mektige brorskap »

I ingressen sto følgende: « Dette huset er hovedkvarteret for et hemmelig nettverk styrt av høyrevridde kristne i USA. Statsminister Kjell Magne Bondevik og flere KrF-topper pleier nær kontakt med brorskapet. »

Dokumentaren vakte både positiv og negativ oppmerksomhet. Fra kristent hold ble vi igjen angrepet for mistenkeliggjøring og hets, mens andre mente det var viktig å omtale kristne politikeres blanding av religion og politikk.

Dagen etter, søndag 5. desember, valgte vi å «dra» historien hjem til Norge. Vi repeterte stortingsrepresentant Lars Rises befatning med Forum for tro og verdier, og avslørte samtidig hans nære forhold til Fellowship-stiftelsen.

Våre innledende spørsmål om det er noen kontakt mellom Fellowship-stiftelsen og norske politikere, og om «Forum for tro og verdier» en del av Fellowship-stiftelsens nettverk, var med dette besvart positivt.

Vi fant det også viktig å utdype politikk/religion-perspektivet, og brakte et intervju med Kristin Halvorsen, som hadde deltatt på Fellowship-stiftelsens eneste offentlige virksomhet, National Prayer Breakfast.

Mandag 6. desember publiserte vi et intervju med den amerikanske skribenten og universitetslæreren Jeffrey Sharlet ved New York Universitys Center for Religion and Media. Årsaken til at vi presenterte Sharlet over to sider var todelt: For det første er han den som har klart å trenge dypest inn i det indre livet til stiftelsen. For det andre mente vi det var redelig å vise tilliten til en av våre viktige kilder.

Tirsdag 7. desember følger Dagbladet opp politiske reaksjoner. Opposisjonen på Stortinget ber Bondevik om å forklare sitt forhold til Fellowship-stiftelsen.

Samme dag skriver Dagbladet at Dagfinn Høybråten ikke ønsker å snakke om sin befatning med Fellowship-stiftelsen, selv om han trolig er en av dem som kjenner stiftelsen best her i landet. I det politiske miljøet ristet man på hodet av Høybråtens taushet.

Onsdag 8. desember slipper statsminister Kjell Magne Bondevik til i Dagbladet med et tilsvarende der han tar skarp avstand fra at Fellowship-stiftelsen er et hemmelig nettverk, og at deltakelse der ikke innebærer en sammenblanding av politikk og religion. Han nekter samtidig å la seg intervju.

Samme dag avdekker Dagbladet at statsminister Kjell Magne Bondevik og tidligere statsråd Einar Steensnæs deltok på en middag sammen med justisminister John Ashcroft i Fellowships lokaler. Det er under denne middagen Bondevik unnskylder seg et øyeblikk og overbringer en formell norsk protest mot amerikanernes bruk av dødsstraff, før de stemmer i religiøse sanger. Dagbladets påstand er at dette utvetydig må forstås som en umusikalsk forståelse av hvordan offentlige roller utøves og det uklare forholdet mellom religion og politikk.

Fredag 10. desember: Dagbladet følger statsminister Kjell Magne Bondevik på reise til Albania. Han forteller i et intervju at han er invitert til å delta i freds- og forsoningskonferanser på Balkan, og at han er blitt kjent med hovedaktørene gjennom Fellowship-stiftelsen.

Lørdag 11. desember: Religionsforsker Torkel Brekke analyserer sammenblanding politikk/religion i de to regjeringene Kjell Magne Bondevik har styrt. Hans slår fast at « Bondeviks aktive deltakelse i Fellowship-stiftelsen må forstås i en global sammenheng. Nettverket er en del av den evangeliske kristendommen som sprer seg raskt over hele verden. Den forandrer religionen og samfunnet. Også i Norge ser vi at skillet mellom religion og politikk er i ferd med å forsvinne. »

Søndag 12. desember: Dagbladet omtaler at toppledelsen i UD reagerte etter at Dagbladet avslørte det hemmelige kristne brorskapet hvor Norges ambassadør i Washington, Knut Vollebæk, er en hyppig gjest. Velinformerte kilder i UD forteller at Jan Petersen har bedt Vollebæk forklare sin deltakelse på møter i brorskapet.

Mandag 13. desember: Under tittelen «Kristent nettverk splitter naboene », beskriver Dagbladet hvordan Fellowships virksomhet har skapt ondt blod i deler av naboskapet.

« Den staselige villaen utenfor Washington D.C, hvor ambassadør Knut Vollebæk er fast gjest og som Kjell Magne Bondevik gjerne drar tilbake til, er sentrum for en bitter nabostrid. Carla A. von Bernewitz og ektemannen Steve Bauer bor like ved Cedars, hovedkvarteret til stiftelsen.

- Vi er møkk lei av ambassadebiler og limousiner som råkjører i gata. Tenk at vi i denne blindveien har 700 biler daglig. Og det er under 100 boliger i området, sier von Bernewitz. »

Den veldige besøksfrekvensen er et ytterligere bevis på aktivitetsnivået i Fellowship-nettverket.

5.1 Oppsummerende tidslinje

Uke 37-40: Fikk vite om møtet i Forum for tro og verdier, diskusjoner om framgangsmåter og innledende undersøkelser.

Uke 41-42: Arbeid med Forum for tro og verdier, første søk etter internasjonale forbindelser, innspill fra kilde og planlegging av videre arbeid

Uke 43-45: Målrettet søk i databaser, postjournaler, etc, lesing av litteratur og bakgrunnssamtaler.

Uke 46-47: Gjerstad i New York og Washington D.C: Åstedsbefaring, intervjuer, konfrontasjon. Ellingsen i redaksjonen med videre databasesøk.

Uke 48: Videre undersøkelser, faktasjekking og skrivestart.

Uke 49: Deadline for hovedsak i Magasinet tirsdag 30. Bildeutvelgelse og navnesjekk.

Planlegging av oppfølging. Hovedsak på trykk 4.12

Uke 50: Saker på trykk daglig.

Uke 51: (Foreløpig) siste sak på trykk 13.12

5.2 Støtte fra ledelse

Vi opplevde ingen begrensninger i hvor mye tid og økonomiske ressurser vi kunne bruke fra redaksjonsledelsens side. Holdningen gjennom hele arbeidet har vært preget av oppmuntring, sterk interesse for saken og konkrete innspill. I de første ukene jobbet vi også med et par mindre saker hver for oss, men det ødela ikke muligheten for den store oppgaven. Vi opplevde i det hele tatt en stor grad av frihet til å legge opp løpet selv. Arbeidet ble også preget av et uklart skille mellom jobb og fritid, både på grunn av et sterkt engasjement for saken og fordi tidsforskjellen til USA gjorde kveldsjobbing nødvendig. Utformingen av sakene på trykk er vi svært godt fornøyd med: Først Magasinets fleksible utkasting av planlagt artikkel og dernest ti dagers sammenhengende prioritering på nyhetsplass.

5.3 Bondeviks svar

Siden landets statsminister nektet å la seg intervju om saken etter at den hadde stått på trykk, føler vi det er nødvendig å kommentere noen av påstandene til Bondevik, slik de sto på trykk i leserinnlegget hans. Han prøver å gjendrive vår dokumentasjon punktvis.

1. «Jeg er ikke medlem av noen hemmelig organisasjon eller nettverk». Det har heller ikke vi skrevet. Vi har dokumentert hans kontakt med et hemmelig nettverk.

2. Bondevik påpeker at det ikke er noe suspekt ved arrangementer i stiftelsens regi og nevner National Prayer Breakfast, der også muslimer som Yassir Arafat har deltatt. Dette påpekte vi også tydelig i saken.
3. Bondevik henviser til at det ikke kan være spesielt høyrevridd siden både Al Gore hyller Doug Coe og Hillary Clinton har deltatt på Cedars. Nettopp dette skriver vi også i saken.
4. Bondevik gir sin vurdering av Doug Coe.
5. Bondevik sier han vil fortsatt pleie kontakt med stiftelsen. «Jeg har intet å skjule i så måte.» Spørsmålet blir da: Hvorfor har han fram til våre saker ikke vært åpen om sin kontakt og hvorfor føler han det nå er nødvendig å endre praksis med hensyn til å føre opp møtene på sitt offisielle program?

6. ETISKE VURDERINGER

Hver gang reportere stilles overfor større saker som impliserer sterkt fokus på enkeltmennesker, må redaksjoner foreta etiske avveininger. Våre spørsmål dreide seg først og fremst om det var etisk forsvarlig å beskrive for eksempel stortingsrepresentant Lars Rises virksomhet, hvordan vi skulle forholde oss til en KrF-leder som nektet å uttale seg og om å sitere uttalelser fra Fellowship-stiftelsens leder Doug Coe gitt til Harper's, når han ikke kunne uttale seg til Dagbladet. (Forespørsel til hans sekretær forble ubesvart.) Sistnevnte innvending ble løst ved at presidenten i Fellowship-stiftelsen, Richard Carver, fikk svare på spørsmål om Fellowships virksomhet. Han ble også intervjuet om Coes uttalelser.

For stortingsrepresentant Rises vedkommende falt vi ned på at han, som folkevalgt representant, må regne med et grundigere fokus enn personer som ikke søker slike sentrale verv. Rise fikk også gode muligheter til å uttale seg, men valgte etter hvert å bli taus.

Dagfinn Høybråten var fra første stund stum om saken.

Bondevik valgte taushet etter hvert, men slapp naturligvis til med et langt innlegg i onsdagens avis.

Dagbladet var for øvrig i kontakt med en del personer som har møtt Fellowship-stiftelsens leder, og som har sterke synspunkter om saken. De ble ikke sitert fordi de ikke var sentrale nok for saken og fordi de måtte beskyttes mot seg selv.

Et annet presseetisk spørsmål var vårt forhold til Harper's-reporteren, Jeffrey Sharlet. Hvor stor vekt skal man legge på en annen reporters opplevelser og artikler, var spørsmålet. Vi løste det på den måten av Tore Gjerstad reiste til New York for å møte ham. Slik fikk vi bekreftet at han var den han ga seg ut for. Harper's redaktør ga mannen et godt skussmål, og gjennom samtaler med Sharlet fant vi ut at han var en meget habil kilde. Vi fant ut at det var ryddig av Dagbladet å presentere ham som en av våre kilder (mandag 6. desember).

Konfrontasjon er en grunnleggende journalistisk metode, men den kan reise vanskelige presseetiske spørsmål. Da Dagbladet rekognoserte rundt Cedars den aktuelle tirsdagen i november, var målet å konfrontere Norges ambassadør med sin befattning med Fellowship-stiftelsen. I den forbindelse var både journalist og fotograf oppmerksomme på at de måtte oppholde seg på offentlig grunn, og at de måtte gi seg til kjenne overfor personer som ble fotografert. Dette ble overholdt.

Det kan være av stor betydning å gi våre lesere fullt innsyn i hvilke kilder som har vært sentrale. I Magasinet-artikkelen 4. desember, presenterer Dagbladet en grundig kildehenvisning.

7. KONSEKVENSER

Direkte konsekvenser av vår avsløring:

- | Bondevik måtte forklare sin kontakt med stiftelsen etter at opposisjonen på Stortinget krevde det. Forklaringene kom i form av et leserinnlegg til Dagbladets debattredaksjon.
- | Bondevik, og trolig de andre Fellowship-statsrådene, vil aldri mer skjule sine møter på Cedars når de reiser til Washington. Det bekreftet statsministeren på en pressekonferanse like før jul.
- | Opposisjonen på Stortinget og opinionen generelt vil være langt bedre i stand til å ha et kritisk blikk på kristne politikeres sammenblanding av religion og politikk med basis i våre artikler.
- | Dagbladets reportasjer om Fellowship-stiftelsen er ikke bare å betrakte som en avsløring i tradisjonell forstand. I tillegg til ønsket om å la folk få vite om den skjulte virksomheten til norske topp-politikeres kontakt med stiftelsen, ville vi starte en debatt om hvordan politikk og religion i stadig sterkere grad er sammenvevd. I en kronikk i Dagbladet den 28. desember satte forskerne Oddbjørn Leirvik og Sturla J. Stålsett ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, Fellowship-saken i dette perspektivet: Under tittelen «Religionens politiske kraft » skriver de to at religionen er tilbake i politikken med full styrke. (...) Dette har uten tvil politiske implikasjoner. Den nye religiøsiteten konsoliderer seg ved å bevege seg inn i det politiske rom. Og politikere styrker sin makt ved å hente støtte fra religiøsitet på frammarsj. Forskerne slår videre fast at Dagbladets reportasjer om KrF-politikeres forhold til amerikanske bønnefrokoster og det hemmelige nettverket «The Fellowship Foundation», er en del av dette bildet. De advarer Bondevik og andre KrFere mot et nært samarbeid med George W. Bush fordi amerikanske, evangelisk kristne verdier er ikke automatisk sammenfallende med norske, kristne verdier. «Bondeviks kristne verdier er ikke uten videre identiske med de Bush proklamerer når han maner til kamp mot all verdens ondskap », skriver de.

8. AVSLUTNING

Årsaken til at Dagbladet la ned så mye arbeid i Fellowship-saken, var nettverkets hemmelige karakter, hvor mye makt som samles der og i hvor sterk grad norske politikere deltar. Før Dagbladets metodiske avsløring var dette ukjent for offentligheten. I norsk presse har man i lange tider diskutert KrF-ernes mulige religiøse kontakter i utlandet. Ingen andre hadde, før vi gjorde det, undersøkt dette nøye. Det er påfallende siden Norge har hatt en så profilert og religiøs statsminister over lengre tid. I norsk politisk debatt har vi hatt en langt større interesse av å spekulere i "skumle" forbindelser i det muslimske miljøet, og hvilke verdier imamene står for. Men enda en gang førte avisens fokus på KrFs virke til at vi ble beskyldt for å drive kristenhets. Det har selvsagt ikke vært målet. Oppmerksomheten om Fellowship-stiftelsen fra blant andre Washington Post og Los Angeles Times tyder på at Dagbladet ikke er de eneste som er opptatt av temaet. Det avgjørende er at vi har full åpenhet om religionens rolle i politikken. Mens hemmelige kanaler tildekker skjulte maktforhold, tjener åpne samtaler om religion og politikk til å styrke demokratiet. Det tror vi vår reportasjeserie har bidratt til.

Oslo, 20. jan. 2005

Tore Gjerstad
(sign)

Per Ellingsen
(sign)